

ਆਪਣੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ “ਮਿਲੋ”

ਯਿਸੂ ਦੇ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਸਿਖਾਉਂਦਿਆਂ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਜੋ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਦੀ ਫੜੀ ਗਈ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰ 'ਚ ਉਹ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ‘ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਤੀਵੀਂ ਠੀਕ ਜ਼ਨਾਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਫੜੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਮੂਸਾ ਨੇ ਤੁਰੇਤ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟੋ। ਫਿਰ ਤੂੰ ਇਹ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕੀ ਆਖਦਾ ਹੈ?’ (ਯੂਹੰਨਾ 8:4, 5)। ਯਿਸੂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ‘ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮਾਰੇ’ (ਆਇਤ 7ਅ)। ਯਿਸੂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ, ‘ਉਹ ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਛੋਟਿਆਂ ਤੀਕਰ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਨਿੱਕਲ ਗਏ’ (ਆਇਤ 9ਉ)। ਭਲਾ ਉਹ ਉੱਥੋਂ ਕਿਉਂ ਨਿੱਕਲੇ? KJV ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ: ‘ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਤਹਕਰਨ ਤੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰ ਕੇ, ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਛੋਟਿਆਂ ਤਕ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਨਿੱਕਲ ਗਏ।’¹

ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਤਹਕਰਨ ਤੋਂ ਦੋਸ਼ੀ’ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਬੇਟੀ ਏਂਜੀ ਜਦ ਛੋਟੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਕਸਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਦਿਨ ਭਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਦੱਸਣ ਲਈ ਜੋ ਉਹਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਯਾਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੁਠ ਬੋਲਣ, ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚ ਨਕਲ ਮਾਰਨ ‘ਤੇ, ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੇ ‘ਸਾਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ’ ਹੋਵੇ।

ਅੰਤਹਕਰਨ ਬਾਰੇ ਬਾਈਬਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ‘ਅੰਤਹਕਰਨ’ ਸ਼ਬਦ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ,² ਪਰ ਇਹਦੀ ਧਾਰਨਾ ਆਦਮ ਅਤੇ ਹੱਵਾ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਤੋਂ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਖੁਦਾ ਤੋਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੁਕੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਤੋੜਿਆ ਸੀ (ਉਤਪਤ 3:8)। ਯੂਸੁਫ਼ ਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਵੇਚਣ ਦੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਰਤੂਤ ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ (ਉਤਪਤ 42:21)। ਦਾਊਦ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਊਲ ਦਾ ਪੱਲਾ ਕੱਟਣ ‘ਤੇ ਲਿਖਤ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ‘ਇਹਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦਾਊਦ ਦਾ ਮਨ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਿਆ’ (1 ਸਮੂਏਲ 24:5ਉ)।

ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ‘ਅੰਤਹਕਰਨ’ ਸ਼ਬਦ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਰਦਾਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਯਾਨੀ ਬੱਤੀ ਵਾਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।³ ਇਕੱਲੇ ਪੌਲਸ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕੀ ਵਾਰੀ (ਜੋ ਉਹਨੇ ਇਬਰਾਨੀਆਂ

ਦੀ ਪੱਤਰੀ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤਾਂ ਛੱਬੀ ਵਾਰੀ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤਹਕਰਨ ਬਾਰੇ ਬਾਈਬਲ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ 'ਅੰਤਹਕਰਨ ਕੀ ਹੈ?' ਵਧੀਆ ਹੈ।

ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ

ਆਉ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।⁴ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ, ਅੰਤਹਕਰਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਆਗੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯਹੂਦੀ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤੇ ਪੌਲਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਹੇ ਭਰਾਵੋ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੀਕ ਪੂਰੀ ਨੇਕਨੀਅਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ' (23: 1ਅ)। ਪੌਲਸ ਜਦ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਦੋਂ ਵੀ ਉਹਦੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਫਿਰ, ਅੰਤਹਕਰਨ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਉਸ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ।

ਨਾਲੇ, ਅੰਤਹਕਰਨ 'ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੁਦਾ ਦੀ ਅਵਾਜ਼' ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲੇਖਕ ਇਹੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ; ਉਹ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵੱਲੋਂ 'ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਹੌਲੀ ਅਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰੀ ਅਵਾਜ਼' ਮੰਨਦੇ ਸਨ (1 ਰਾਜਿਆਂ 19: 12)। ਬਾਈਬਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਅੰਤਹਕਰਨ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਖੁਦਾ ਇਹਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਾਪ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੁਦਾ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਅੰਤਰਮਨ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਇਕ ਸੱਚਾਈ ਹੈ

ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਹਾਰਕ ਪਹਿਲੂ ਵੱਲ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਪੁੱਛਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 'ਅੰਤਹਕਰਨ ਹੈ ਕੀ?'

ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਇਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦਾ ਵਜੂਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਸਤਿਕ ਅਤੇ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਥੋਮਸ ਵਾਰੇਨ ਨੇ ਨਾਸਤਿਕ ਐਂਥਨੀ ਫਲਿਊ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਕੰਮ ਸਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਗ਼ਲਤ। ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਹਨੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨਾਲ ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਸਲੂਕ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਨਿਖੇਧੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵਾਰੇਨ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਨੈਤਿਕ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨਾਲ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।)⁵

ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਵੀ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕੰਮ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਗ਼ਲਤ। ਅੰਤਹਕਰਨ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਉਹਦਾ ਇਨਕਾਰ ਜਾਂ ਉਹਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗੀ।

ਹੋਰ ਲੋਕ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨਾਂਅ ਦੀ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਸਾਡੇ ਪਿੱਛਿਓਂ ਯਾਨੀ ਯੁੱਗਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤੰਤੂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚਲੇ ਵਿਗਾੜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲਿਓਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜੇ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗ਼ਲਤ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਸਹੀ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਯਾਨੀ ਜੇ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਬੁਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਅੰਤਹਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜਾਂ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਮੂਲ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ।)

ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕ ਜੋ ਵੀ ਆਖਣ (ਵੇਖੋ 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 1:21), ਪਰ ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਬਾਈਬਲ ਦੋਵੇਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਬਿਲਕੁਲ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਪਿੱਛਿਓਂ, ਬਾਹਰੋਂ ਜਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਡੇ ਉਪਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਹਕਰਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਖੁਦਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ (ਉਤਪਤ 1:27)। ਅੰਤਹਕਰਨ ਸਭ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਰੋਮੀਆਂ 2: 13-15) ਯਾਨੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਸੱਚਾਈ ਹੈ।^੧ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੇ ਬਰਨਾਰਡ ਸ਼ਾਅ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਨਿਚੋੜ ਕੱਢਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ‘ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮੇਕਅੱਪ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਾਕਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।’ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ‘ਕੋਈ ਵੀ ਈਮਾਨਦਾਰ ਬੰਦਾ ਵਿਵੇਕਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।’

ਇਹ “ਨੈਤਿਕ ਚੇਤਨਾ” ਹੈ

ਅਸੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਇਹਦੀ ਨੇੜਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇਣਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੀਤੁਸ 1: 15 ਵਿਚ ਮਨ (ਬੁੱਧ) ਅਤੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਹੈ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 23: 1 ਅਤੇ 26: 9 ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ)। ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਦਿਲ (ਜਜ਼ਬਾਤ) ਅਤੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। NASB ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਦਾਉਦ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ’’ (1 ਸਮੂਏਲ 24:5), ਪਰ ਮੂਲ ਇਬਰਾਨੀ ਵਿਚ ‘‘ਦਾਉਦ ਦੇ ਦਿਲ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ’’ ਹੈ (ਵੇਖੋ KJV)। ਫੇਰ ਜਦ ਪਤਰਸ ਦੇ ਸਰਮਨ ਨਾਲ ਪੈਂਟੀਕਾਸਟ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਹਦੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਲਿਖਤ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਛਿੱਦ ਗਏ’’ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:37ਓ)। ਫਿਰ ਵੀ ਪੌਲਸ ਨੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹਦੇ ਖ਼ਾਸ ਕੰਮਾਂ ‘ਤੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਅੰਤਹਕਰਨ ਕੀ ਹੈ?’’

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਧਾਰਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘‘ਇਹ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਣ ‘ਤੇ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।’’ ਇਕ ਹੋਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘‘ਇਹ ਅੰਦਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੀ ਰਿਟਰਨ ਚੈੱਕ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।’’ ਇਕ ਛੋਟੇ

ਲੜਕੇ ਨੇ ਕੁਝ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹੀ; ‘ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਦੱਸਣ ਲਈ ਉਕਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗ਼ਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।’ ਚੁਟਕਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਚੁਟਕਲਾ ਸੀ, ‘ਅੰਤਹਕਰਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਸਗੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।’ ਹੱਕਲਬੈਰੀ ਫਿੰਨ⁷ ਨੇ ਨਿਚੋੜ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ‘ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਜਗ੍ਹਾ ਘੇਰਦਾ ਹੈ।’

ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘ਅੰਤਹਕਰਨ’ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇਕ ਆਮ ਸ਼ਬਦ ਸੀ, ਪਰ ਇਹਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਯੂਨਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ, ‘ਉਹ ਤਕਲੀਫ਼ ਜੋ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ‘ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।’ ਪੌਲਸ ਨੇ ਇਸ ਅਸਾਨ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੋਧ ਦਿੱਤਾ।

‘ਅੰਤਹਕਰਨ’ ਯੂਨਾਨੀ ਦੇ *suneidesis* ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਜਾਣਨਾ’ (*oida*) ਦੇ ਨਾਲ ‘ਨਾਲ’ ਜਾਂ ‘ਇਕੱਠੇ’ (*sun*) ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਹਕਰਨ ਲਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ‘conscience’ ਦਾ ਮਤਲਬ ਬਿਲਕੁਲ A O E O E C A O N A A B B E I A O A O U T C O B C H A A O E A S *con* (‘ਨਾਲ’ ਜਾਂ ‘ਇਕੱਠੇ’) ਦੇ ਨਾਲ *scio* (‘ਜਾਣਨਾ’) ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਯੂਨਾਨੀ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ‘ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਜਾਣਨਾ’ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ;⁸ ਉਹ ਬਾਹਰੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਵਿਚ, ਅਰੰਡਟ ਅਤੇ ਰਿੰਗਰਿਕ ਨੇ *suneidesis* ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ‘ਨੈਤਿਕ ਅੰਤਹਕਰਨ’ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।⁹ ਥੇਅਰ ‘ਜ ਲੈਕਸਿਕਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਲੰਮੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੈ; ‘ਨੈਤਿਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਹੀਂ।’¹⁰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਵਾਈਨ ਨੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਥੇਅਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ; ‘ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਉਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨੈਤਿਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਚੰਗੇ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।’¹¹

ਅਰੰਡਟ ਅਤੇ ਰਿੰਗਰਿਕ ਦੀ ਗੱਲ ਸ਼ਾਇਦ ਓਨੀ ਹੀ ਨੇੜੇ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ‘ਅੰਤਹਕਰਨ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ‘ਨੈਤਿਕ ਅੰਤਹਕਰਨ’ ‘ਤੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਓਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਥੇਅਰ ਅਤੇ ਵਾਈਨ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਭਾਵ ਜੋ ਕੁਝ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਹਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦਿਓ।

ਅੰਤਰਕਰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

ਬਾਈਬਲ ਮੁਤਾਬਕ ਅੰਤਰਕਰਨ ਦੇ ਦੋ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਗੌਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ, ਅੰਤਰਕਰਨ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾੜੀ ਤੰਤਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਲਈ ਅੰਤਰਕਰਨ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਓਹੀ ਹੈ ਜੋ ਦੇਹ ਲਈ ਨਾੜੀ-ਤੰਤਰ ਦੀ ਹੈ। ਨਾੜੀ ਤੰਤਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ; ਇਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਚੌਕਸ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, 'ਉਹ ਗਰਮ ਹੈ') ਅਤੇ ਜੇ ਸਰੀਰ ਉਹਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ('ਇਸ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ!')। ਇਹਦੇ ਗੌਣ ਮਕਸਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ, ਨਾੜੀ-ਤੰਤਰ ਦੁਜਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਲਈ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ('ਬੱਚਿਓ, ਅੱਗ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਭ ਜਾਓਗੇ!')। ਅੰਤਰਕਰਨ ਇਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਫ਼ਰਕ ਕਰਕੇ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਅੰਤਰਕਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਗ਼ਲਤ। ਇਬਰਾਨੀਆਂ 5: 14 'ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਨੂੰ' ਅੰਤਰਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਚਰਚਾ ਰੋਮੀਆਂ 2: 13-15ਓ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:

ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਧਰਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧਰਮੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਜਦ ਪਰਾਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸ਼ਰ੍ਹਾ-ਹੀਨ ਹਨ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਤੋਂ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਓਹ ਆਪਣੇ ਲਈ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਹਨ। ਸੋ ਓਹ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿਖਾਲਦੀਆਂ ਹਨ।¹²

ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਉਹਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਲਿਖਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ-ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕੰਮ ਸਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਗ਼ਲਤ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ, ਲਗਭਗ ਹਰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਅਤੇ ਕਤਲ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਨਿਯਮ ਹਨ। ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹਾ ਕੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਦਾਚਾਰੀ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ? ਵਚਨ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰਕਰਨ ਉਹ ਦੀ ਸਾਖੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ' (ਆਇਤ 15ਅ)। ਇਹ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗ਼ਲਤ ਬਾਰੇ 'ਸਾਖੀ' ਭਾਵ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣਾ ਅੰਤਰਕਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਹ ਓਹੀ ਕੰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, 'ਸਾਫ਼ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।'

ਇਹ ਨਿਆਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ

ਅੰਤਰਕਰਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕੰਮ ਸਾਡਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹਦੇ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰਕਰਨ ਆਪਣੀਆਂ

ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਹਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਜਾਂ ਨਾ ਮੰਨਣ 'ਤੇ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੱਜ, ਗਵਾਹ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਸਭਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਅਤੇ ਝੱਟ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਜੱਲਾਦ ਵੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੌਲਸ ਨੇ ਗ਼ੈਰਕੌਮਾਂ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ 'ਸਾਖੀ' ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅੱਗੇ ਜੋੜਿਆ ਕਿ 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿੱਚੀਂ ਦੋਸ਼ੀ ਅਥਵਾ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ' (ਰੋਮੀਆਂ 2: 15ਏ)।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਅੰਤਹਕਰਨ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ, 'ਤੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ' (ਵੇਖੋ ਰੋਮੀਆਂ 9: 1)। ਬਾਈਬਲ ਇਹਨੂੰ 'ਨੇਕਨੀਅਤੀ' (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 23: 1; 1 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 1: 5, 19; 1 ਪਤਰਸ 3: 16, 21; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 13: 18),¹³ ਜਾਂ 'ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਨ' (1 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 3: 9; 2 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 1: 3) ਆਖਦੀ ਹੈ।¹⁴ ਇਕ ਫ੍ਰਾਂਸੀਸੀ ਕਹਾਵਤ ਹੈ, 'ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਨ ਇਕ ਵਧੀਆ ਸਰ੍ਹਾਣਾ ਹੈ।' ਕਿਸੇ ਨੇ ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ 'ਸਵਰਗ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤੋਂ ਸਵਾਦ' ਆਖਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੇ ਪੌਲਸ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ। ਉਹਨੇ ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, 'ਸਾਡਾ ਅਭਿਆਸ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡਾ ਅੰਤਹਕਰਨ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਈ ਸਾਡਾ ਚਲਣ ਜਗਤ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਸਰੀਰਕ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰਤਾਈ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਕਪਟਤਾ ਨਾਲ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਜੋਗ ਹੈ ਰਿਹਾ' (2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 1: 12)। ਸਹੀ ਹੋਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਵਧਕੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਪਤਰਸ ਨੇ ਸਤਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ, 'ਅਤੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਸ਼ੁੱਧ ਰੱਖੋ ਭਈ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ੁਭ ਚਾਲ ਨੂੰ ਜੋ ਮਸੀਹ ਵਿਚ ਹੈ ਮੰਦਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸੋ ਜਿਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲੱਜਿਆਵਾਨ ਹੋਣ' (1 ਪਤਰਸ 3: 16)।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲਾਹਨਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲਾਹਨਤ ਉਸ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ, 'ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਗ਼ਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।' ਕਹਾਉਤਾਂ 28: 1ਓ ਵਿਚ ਬੁੱਧਵਾਨ ਨੇ ਨੁਕਸਦਾਰ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, 'ਦੁਸ਼ਟ ਨੱਠਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।' ਜੇ ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਨ ਸਵਰਗ ਦਾ ਪੂਰਵ ਸਵਾਦ ਹੈ, ਤਾਂ ਨੁਕਸਦਾਰ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨਰਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੈ।¹⁵

ਇਬਰਾਨੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਮੂਸਾ ਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਿਸੇ ਨੇਕਨੀਅਤ ਬੰਦੇ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਆਂ, ਨੁਕਸਦਾਰ ਇਲਜ਼ਾਮ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 9: 9, 14; 10: 2)। ਇਬਰਾਨੀਆਂ 10: 22 ਵਿਚ ਨੁਕਸਦਾਰ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ ਉਹਨੇ 'ਅਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਨ' ਆਖਿਆ। ਕੁਝ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ 'ਅਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਨ' ਇੱਥੇ 'ਸਹੀ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੰਤਹਕਰਨ' ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਸੁਝਾਅ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 'ਦੋਸ਼ੀ, ਦੋਸ਼ੀ, ਦੋਸ਼ੀ!' ਆਖ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ

ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹਨੂੰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਬਾਈਬਲ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਦੀਆਂ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਈਬਲ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਬਾਰੇ, ਹੋਰਨਾ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਕੈਨ (ਉਤਪਤ 4:9), ਸ਼ਾਊਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (1 ਸਮੂਏਲ 26:21), ਹੈਰੋਦੇਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (ਮਰਕੁਸ 6:16) ਅਤੇ ਯਹੂਦਾ (ਮੱਤੀ 27:3-5) ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਨੁਕਸਦਾਰ ਅੰਤਹਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਜੱਜ ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਬੈਂਚ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਹਨੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਲੋਕ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਅਦਾਲਤ 'ਚੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਹਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਜਾਇਜ਼ਾਦ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਈ, ਚੰਗਾ ਨਾਂਅ ਖੱਟਿਆ ਅਤੇ ਅਖ਼ੀਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਜੱਜ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਕਤਲ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਗਵਾਹੀ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੇ ਜਾਗ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਜੁਰਮ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੇ ਕੋੜੇ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਮਸੀਹੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਮਿਲੀ ਸੀ:

ਮੈਂ (ਇਸ) ਸਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਤੁਹਾਡੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਸਾਂ। ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਕੋਰਸ ਦੇ ਭਾਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣਾ ਨੇਮ ਪੂਰਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਮੇਂ ਸਾਰਣੀ ਇਹ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ 40% ਮੋਟਾ-ਮੋਟਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। 60% ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਜਦ ਸਮਾਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੋ ਸਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਗੱਲ ਝੂਠ ਆਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਖਰ, ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਖ਼ਾਸਕਰ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਡਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਾਈਬਲ ਪੜ੍ਹਨ ਬਾਰੇ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ।

ਸੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਇਹ ਇਕਰਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨੰਬਰ ਘੱਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ (ਕਾਲਜ ਦਾ ਨਾਂਅ) ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਜੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਫ਼ੇਰ, ਮੈਂ ਇਹ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਝੂਠ ਲਈ ਤੁਹਾਥੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਪ੍ਰਭੂ

ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਂਬਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਵੀ ਮੰਗੀ ਹੈ ਪਰ ਅਖੀਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਂਬਾ ਕਰਕੇ ਇਕਰਾਰ ਨਾ ਕਰ ਲਵਾਂ, ਤਦ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ।

ਮੇਰੀ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਦੱਸੋਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹਿਣੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਐਨੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੈ ਕਿ ਬਾਈਬਲ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (ਰੋਮੀਆਂ 14:23;¹⁶ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 24:16)। ਅੰਤਹਕਰਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇਣਾ ਹੈ (1 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 4:2)।¹⁷

ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦਾ ਜਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਅੰਤਹਕਰਨ ਦਾ ਗੌਣ ਕੰਮ ਦੂਜਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਸਹੀ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਨਿਆਂ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਪਛਾਣਦਿਆਂ, ਪੌਲਸ ਨੇ ਆਮਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸਹੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ, 2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 4:2 ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾਈ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ 'ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਅੱਗੇ' ਤਾਰੀਫ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ [ਸਾਡਾ ਹਾਲ] ਪਰਗਟ' ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ (5:11)।

ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਜਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੱਚ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਚਰਚਿਆਂ ਬਾਰੇ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ (ਰੋਮੀਆਂ 14; 15; 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 8-10)।¹⁸

ਸਾਰ

ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਰੋ ਜਾਂ ਨਾ, ਜਾਂ ਇਹਦੇ ਕੰਮ ਉਵੇਂ ਹੀ ਦੱਸੋ ਜਾਂ ਨਾ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਹਨ: ਅੰਤਹਕਰਨ ਦਾ ਵਜੂਦ ਸਚਮੁਚ ਹੈ; ਅੰਤਹਕਰਨ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਗ਼ਲਤ; ਅੰਤਹਕਰਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਚਲਣਾ ਉਸ ਤੋਂ ਮਾਫ਼ਾ! ਇਹ ਹਕੀਕਤਾਂ ਹਰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੜੀ ਗਹਿਰਾਈ ਤਕ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ;

ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰਨ 'ਤੇ ਮੈਂ
 ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ;
 ਮੈਂ ਡੁੱਬਦੇ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਖਲੋ ਕੇ
 ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।
 ਮੈਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਆਪ ਤੋਂ ਲੁਕਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ,
 ਮੈਂ ਉਹ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ,
 ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਪਤਾ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ,
 ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਰਖ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ,
 ਜਿਸ ਕਰਕੇ, ਜੇ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ
 ਆਪਣੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ
 ਅਜ਼ਾਦ ਪੰਛੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।¹⁹

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਆਓ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਇਕ ਆਖਰੀ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿਓ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਿਓ। ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਸ਼ ਫੇਰ ਤੋਂ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਜੋ ਚੰਗਾ ਹੈ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਬੁਰਾਈ 'ਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਜਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹੋ ਬਣੋ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਗ਼ਲਤੀ ਤੁਸਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰੋ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਦੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੋਸ਼ ਲਈ ਬਾਈਬਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਉਹਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਲਹੂ ਰਾਹੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "... ਮਸੀਹ ਦਾ ਲਹੂ ... ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ ਮੁਰਦਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰੇਗਾ ਭਈ ਤੁਸੀਂ ਜਿਉਂਦੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰੋ" (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 9: 14)। ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਨ 'ਤੇ "ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਅਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਨ ਤੋਂ ਛਿੜਕਾਉ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਦੇਹੀ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨੁਲ੍ਹਾਈ" (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 10:22ਅ) ਜਾਣ 'ਤੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਣੀ ਨਾਲ" ਦੇਹ ਨੂੰ ਧੋਣਾ ਬਪਤਿਸਮੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਤਰਸ ਨੇ ਬਪਤਿਸਮੇ ਨੂੰ "ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਭਾਲਣਾ" ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਡੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਣ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (1 ਪਤਰਸ 3:21ੲ)।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਹੀ ਕਰੋ ਜੋ ਸਹੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਅੱਜ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਓ!

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ 'ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਤਹਕਰਨ ਤੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰ ਕੇ' ਵਾਕਾਂਸ਼ ਸ਼ਾਇਦ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਗਏ। ² 'ਅੰਤਹਕਰਨ' ਵਾਕਾਂਸ਼ KJV ਵਾਲੀ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਪਰ NASB ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ³ ਕ੍ਰਿਆ ਰੂਪ ਦੀਆਂ ਬੱਤੀ ਵਰਤੋਂਆਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਆ ਰੂਪ ਵੀ ਹੈ। 'ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਤੇ ਅਗਲੇ ਪਾਠ 'ਭਲਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?' ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ⁴ ਵਾਰੇਨ-ਫ਼ਲਿਊ ਡਿਬੇਟ (ਜੋਨਸਬੋਰੋ, ਆਰਕੈਂਸਾ: ਨੈਸ਼ਨਲ ਕ੍ਰਿਸਚਿਅਨ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1977)। ⁵ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਅੱਗੇ, ਅਸੀਂ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ ਖਾਮੋਸ਼ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਲੋਕ ਇਵੇਂ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਹਕਰਨ ਹੋਵੇ ਹੀ ਨਾ)। ਪਰ ਇਸ ਪਾਠ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ⁶ ਫਿੰਨ ਮਾਰਕ ਟਵੇਨ (ਸੈਮੂਏਲ ਐੱਲ. ਕਲੇਮੈਂਟਸ) (1835-1910) ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਹੈ। ⁷ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਇਹ ਨਿਚੋੜ ਕੱਢਦੇ ਸਨ ਕਿ 'ਅੰਤਹਕਰਨ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਖੁਦਾ 'ਨਾਲ ਜਾਣਨਾ' ਹੈ, ਜੋ 'ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਖੁਦਾ ਦੀ ਅਵਾਜ਼' ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਖੁਦਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤਹਕਰਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਹਦੀ ਆਪਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ। ⁸ ਵਾਲਟਰ ਬਾਉਰ, *ਏ ਗ੍ਰੀਕ-ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਕਸੀਕਨ ਆਫ ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਐਂਡ ਅਦਰਅਰਲੀ ਲਿਟਰੇਚਰ ਰੈਵ. ਵਿਲੀਅਮ ਐਫ ਅਰੰਡਟ ਐਂਡ ਐਫ. ਵਿਲਬਰ ਗਿੰਗਰਿਕ (ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1957), 794.* ⁹ ਜੋਜ਼ਫ ਐਚ. ਥੇਅਰ, *ਗ੍ਰੀਕ-ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਕਸੀਕਨ ਆਫ ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਜ਼ੇਡਰਵਨ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, 1962), 602.*

¹⁰ ਡਬਲਯੂ ਈ. ਵਾਈਨ, *ਦ ਐਕਸਪੋਂਡਡ ਵਾਈਨ'ਜ਼ ਐਕਸਪੋਜ਼ਿਟਰੀ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਆਫ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਵਰਡਸ*, ਜੇਮਸ ਏ. ਸਵੈਂਸਨ (ਮਿਨੀਆਪੋਲਿਸ, ਮਿਨੇਸੋਟਾ: ਬੈਬਨੀ ਹਾਊਸ ਪਬਲੀਸ਼ਰਜ਼, 1984), 220. ¹¹ ਇਸ ਆਇਤ ਦੀ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ 'ਆਪਣੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਜੀਏ' ਤਾਂ ਉਹ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ, ਪੌਲਸ ਇਹ ਸਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਮੁਕਾਸਫੇ ਮੁਤਾਬਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸ਼ਰਾ ਵਾਲੇ ਯਹੂਦੀ ਹੋਣ ਜਾਂ 'ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਾ' ਵਾਲੇ ਗ਼ੈਰ ਕੌਮ। ਉਹਦਾ ਨਿਚੋੜ ਸੀ ਕਿ 'ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ' (ਰੋਮੀਆਂ 3:23)। ¹² ਦੋ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ 'ਨੇਕਨੀਅਤੀ' ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਨੇਕਨੀਅਤੀ' ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਹਵਾਲਿਆਂ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ: *agathos* ਇਬਰਾਨੀਆਂ 13 ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ *kalos* ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਭ ਵਿਹਾਰਕ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ, ਅੰਤਹਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਅਰਥ ਹੈ। ¹³ NASB ਵਿਚ "clear" ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਏ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*katharos*) ਦਾ ਅਰਥ 'ਸ਼ੁੱਧ' ਜਾਂ 'ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ' ਹੈ। ¹⁴ ਯਿਸੂ ਨੇ ਨਰਕ ਨੂੰ ਉਹ ਥਾਂ ਦੱਸਿਆ 'ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀੜਾ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ' (ਮਰਕੁਸ 9:44, 46, 48)। 'ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਕੀੜਾ' ਉਸ ਅੰਤਹਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਉਣੇ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦਾ। ¹⁵ ਇਸ ਆਇਤ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਗਲੇ ਪਾਠ 'ਚ ਵੇਖੋ। ¹⁶ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਅਗਲੇ ਪਾਠ 'ਭਲਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?' ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਇਹਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪੂਰਣਤਾ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ¹⁷ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਵਿਸਤਾਰ 'ਚ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨਾ ਇਸ ਲੜੀ ਦਾ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਅਗਲੇ ਪਾਠ 'ਭਲਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?' ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ¹⁸ ਕਲੈਕਟਡ ਪੋਇਮਜ਼ (1947) ਵਿਚ 'ਮਾਈਸੈਲਫ' ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਸਤਰਾਂ।